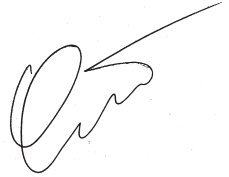


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ТОРБАС ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ



УДК 343.16:340.132(477)

**РОЗСУД
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений юрист України
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
КАПЛІНА Оксана Володимирівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального процесу

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
УДАЛОВА Лариса Давидівна,
Інститут підготовки керівних кадрів та підвищення
кваліфікації Національної академії
внутрішніх справ, директор

доктор юридичних наук, професор
ЯНОВСЬКА Олександра Григорівна,
Касаційний кримінальний суд Верховного Суду,
суддя першої судової палати

Захист відбудеться «___» _____ 2021 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради


І.В. Лагутіна

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) за своєю суттю є досить складним правовим документом, застосування якого вимагає не тільки чіткого знання процесуальних положень, а й розуміння їх змісту. З урахуванням багатомірності соціальних процесів, які повинні регулюватися нормативно-правовими актами, суб'єктам правозастосування недостатньо лише сліпо «накладати» нормативні положення на ситуацію, яка склалася. Законодавець, розуміючи різноманітність ситуацій, які можуть виникати в процесі правозастосування, повинен гарантувати можливість застосування положень нормативно-правових актів до невизначеної кількості осіб, залишаючи за уповноваженими особами повноваження виносити індивідуальні акти правозастосування. І одним із найбільш дієвих способів забезпечення таких широких можливостей є закріплення у відповідному законодавчому акті положень, які дозволяють застосовувати розсуд.

Розсуд є однією з фундаментальних правових категорій, адже він дозволяє правозастосувачам використовувати нормативні положення відповідно до обставин, які склалися в конкретній правовій ситуації. Без можливості застосування розсуду законодавець не міг би приймати універсальні нормативно-правові акти, адже будь-який акт нормотворення вимагав би прогнозування всіх можливих ситуацій та способів взаємодії учасників правовідносин. Розсуд є дієвим механізмом для спрощення нормативного масиву та забезпечення індивідуалізованого підходу в процесі правозастосування у нормативно-визначених межах. Однак саме визначення меж розсуду і викликає найбільше складнощів у процесі реалізації відповідних правових положень, адже в такому випадку законодавець не надає чітких інструкцій як необхідно діяти в тій чи іншій ситуації, а лише зобов'язує уповноважених осіб самостійно оцінювати фактичні обставини і нормативні положення та обирати найбільш оптимальний варіант поведінки. Саме в процесі реалізації розсуду правозастосувачами можуть бути допущені помилки або навіть зловживання власними повноваженнями, що спричинить обмеження чи навіть порушення прав та законних інтересів зацікавлених осіб. При цьому розсуд залишається єдиним способом індивідуалізації нормативних положень відповідно до ситуації, яка склалася.

В різні часи проблематику розсуду та суміжних правових категорій досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Б. Д. Абушенко, Ю. С. Адушкін, Ю. П. Аленін, І. В. Андронов, В. Г. Антропов, М. В. Багрій, О. Я. Баєв, Л. М. Берг, А. О. Березін, В. Берендюхін, Л. М. Белкін, О. Т. Боннер, А. Р. Вартанов, Л. М. Васильєв, О. В. Геселев, І. В. Гловюк, Ю. В. Грачова, В. О. Гринюк, Н. В. Громова, Ю. М. Грошевий, П. О. Гук, Н. Л. Дроздович,

В. Н. Дубовицький, К. П. Єрмакова, Я. П. Зейкан, О. С. Ігнат'єв, В. С. Канцір, О. В. Капліна, С. О. Кахновець, Т. В. Кашаніна, О. О. Кіпер, М. І. Клеандров, А. О. Клейн, В. С. Ковальський, К. І. Комісаров, В. О. Копоть, О. В. Корабліна, О. М. Ларін, М. Ф. Лук'яненко, А. О. Ляш, О. О. Малиновський, О. В. Малько, В. М. Манохін, П. В. Марков, П. Г. Марфіцин, Г. П. Мельник, М. А. Ніконов, О. О. Огілець, А. М. Огородов, В. А. Осмолян, О. О. Папкова, А. С. Петрова, В. В. Пітецький, Н. С. Погорелова, М. А. Погорецький, І. І. Поляков, В. О. Попелюшко, Д. П. Поповський, К. В. Пронін, А. І. Рарог, Т. В. Росік, М. Д. Савенко, І. Н. Сенякін, К. В. Скоблик, А. С. Скурданов, С. М. Смоков, Ю. П. Соловей, Є. В. Терехов, І. А. Тітко, Л. Д. Удалова, А. А. Хайдаров, Л. О. Шарніна, С. О. Шатрава, О. Г. Яновська, А. Б. Ярославський, Г. М. Ясинський та інші.

Втім необхідно констатувати відсутність спеціального комплексного дослідження категорії «розсуд» у кримінальному процесі України та порядку його реалізації в процесі розслідування, розгляду та вирішення кримінальних правопорушень. У правовій доктрині є наукові роботи, які присвячені аналізу вказаної проблеми, проте вони в своїй більшості або стосуються законодавства інших країн, або присвячені розсуду одного окремого суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин. Водночас категорія розсуду в кримінальному процесі є поняттям багатоаспектним, яке насамперед має досліджуватися як єдина правова категорія з виділенням відповідних характерних особливостей за суб'єктами реалізації розсуду.

Таким чином, актуальність теми дисертації зумовлюється необхідністю розвитку науки кримінального процесу в частині дослідження розсуду як єдиної правової категорії, вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формування концепції розсуду в кримінальному процесі як єдиної правової категорії шляхом аналізу способів його реалізації в процесі здійснення кримінальної процесуальної діяльності, а також внесення пропозицій про вдосконалення КПК України в частині реалізації розсуду та правозастосовної практики в цій сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації вирішувалися такі завдання:
 визначити поняття, ознаки та види розсуду в кримінальному процесі;
 з'ясувати сутність меж розсуду та їх співвідношення з детермінантами розсуду в кримінальному процесі;

встановити сутність та характерні особливості суддівського розсуду;
 охарактеризувати процес застосування розсуду слідчим суддею під час досудового розслідування;

визначити особливості реалізації розсуду судом під час розгляду кримінального провадження в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій;

розкрити зміст та характерні ознаки розсуду, що реалізується прокурором у кримінальному провадженні;

встановити особливості реалізації розсуду прокурором під час досудового розслідування;

охарактеризувати процес реалізації розсуду прокурором на судових стадіях кримінального провадження;

визначити сутність та ознаки розсуду слідчого та дізнавача;

розкрити характерні особливості застосування розсуду слідчим та дізнавачем під час розслідування кримінальних правопорушень;

розглянути процес реалізації розсуду керівниками органу дізнання та досудового розслідування;

визначити порядок застосування розсуду співробітниками оперативних підрозділів та представниками персоналу органу пробації;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині реалізації розсуду уповноваженими суб'єктами кримінального провадження.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають при реалізації розсуду в кримінальному процесі України.

Предметом дослідження є розсуд у кримінальному процесі України.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність та ознаки розсуду в кримінальному процесі України (п. 1.1), а також ознаки суддівського розсуду (п. 2.1), розсуду прокурора (п. 3.1), слідчого та дізнавача (п. 4.1). Системний метод та метод системно-структурного аналізу дозволили дослідити систему детермінант розсуду (п. 1.2), а також розмежувати види розсуду залежно від прогнозованості, ступеня свободи та суб'єкта, який уповноважений на його застосування в процесі здійснення кримінального провадження (п. 1.1). За допомогою статистичного методу було досліджено 239 ухвал слідчих суддів задля встановлення критеріїв, за якими слідчі судді визначають

розмір застави як альтернативного запобіжного заходу (п. 2.2). Формально-юридичний метод використовувався при дослідженні положень Конституції України, міжнародно-правових актів, рішень ЄСПЛ, актів кримінального процесуального законодавства України та деяких зарубіжних країн тощо (п.п. 1.1–1.2, 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.2, 5.1–5.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався задля зіставлення положень кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних країн (п. 2.2). Метод історизму використовувався для дослідження становлення та розвитку кримінального процесуального законодавства про розсуд (п.п. 3.3, 4.1, 4.2). Логіко-нормативний метод використовувався для формулювання змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства в частині реалізації розсуду уповноваженими суб'єктами (п.п. 1.2, 2.2–2.3, 3.2–3.3, 4.2).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних дослідників з теорії права, кримінального, кримінального процесуального, адміністративного, цивільного права.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, акти кримінального, кримінального процесуального законодавства України та деяких зарубіжних країн (Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова, Республіки Польща, Республіки Словенія, США, Румунія), постанови Пленуму та інформаційні листи Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: рішення ЄСПЛ; рішення Конституційного Суду України; постанови Верховного Суду, узагальнення судової практики ВССУ; більше ніж 260 судових рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень; дані судової статистики, опубліковані на сайті Державної судової адміністрації України; статистичні дані роботи органів прокуратури та органів досудового розслідування, опубліковані на сайті Генеральної прокуратури України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесуального права спеціальним комплексним дослідженням реалізації розсуду в кримінальному процесі України відповідно до положень КПК України 2012 року.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

здійснено класифікацію суддівського розсуду під час судового розгляду за функціональною спрямованістю на: 1) суддівський розсуд, що стосується порядку дослідження доказів (призначення проведення експертиз, визначення обсягу доказів для дослідження, участь у допиті обвинуваченого, потерпілого, свідків тощо); 2) суддівський розсуд, що стосується порядку реалізації

судового слідства (застосування заходів забезпечення кримінального провадження, доручення проведення слідчих (розшукових) дій, призначення допиту обвинуваченого в режимі відеоконференції тощо); 3) суддівський розсуд, що стосується забезпечення руху кримінального провадження (обмеження тривалості проголошення обвинувального акта, прийняття рішення про розгляд цивільного позову без цивільного позивача, прийняття рішення про зупинення судового провадження тощо); 4) суддівський розсуд, що стосується забезпечення здійснення судового розгляду (прийняття рішення про залучення запасного судді, визначення кількості присутніх в залі судового засідання тощо);

обґрунтовано виділення динамічного та статичного суддівського розсуду, де динамічний розсуд нерозривно пов'язаний з провадженням, в рамках якого він здійснювався, в той час як статичний суддівський розсуд існує відносно інших проваджень, в яких такий розсуд може бути застосований, але існує незалежно від такої невизначеної кількості проваджень;

запропоновано порядок дій суду для встановлення відсутності фактичних підстав для визнання винуватості при затвердженні угоди про примирення чи про визнання винуватості з урахуванням обмежених можливостей для дослідження доказів під час підготовчого судового провадження: 1) ознайомитися з текстом угоди та обвинувального акта (суд, оцінюючи кримінальне правопорушення, може спрогнозувати на прикладі аналогічних злочинів, які обставини мали бути встановлені та зазначені в обвинувальному акті); 2) виявити суперечності між угодою та обвинувальним актом; 3) встановити здатність обвинуваченого повідомити деталі кримінального правопорушення; 4) встановити правильність кваліфікації кримінального правопорушення;

з'ясовано силу зв'язку між розміром застави, яку встановлюють слідчі судді в якості альтернативного запобіжного заходу, та розміром майнової шкоди, яку, на думку сторони обвинувачення, завдав підозрюваний, в результаті чого було встановлено, що слідчі судді значно більше враховують розмір майнової шкоди зі збільшенням тяжкості кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа. При цьому слідчі судді в процесі визначення розміру застави фактично ігнорують обставини, зазначені в ст. 178 КПК України;

запропоновано розглядати істотну зміну обвинувачення в суді як зміну, що тягне за собою перекваліфікацію кримінального правопорушення на правопорушення з іншого розділу Особливої частини закону України про кримінальну відповідальність щодо первинного кримінального правопорушення;

встановлено сутність двостороннього зв'язку між розсудом та процесуальною самостійністю слідчого та дізнавача, за якого розсуд має розглядатися як один із способів реалізації процесуальної самостійності, при

цьому обсяг розсуду слідчого та дізнавача формує обсяг їх процесуальної самостійності, адже чим більше повноважень, за яких слідчий або дізнавач можуть застосовувати розсуд, тим ширшою є процесуальна самостійність таких суб'єктів;

сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції про внесення змін і доповнень до КПК України щодо: необхідності застосування засад кримінального процесу у випадку встановлення колізій між положеннями КПК України та засадами кримінального процесу; можливості призначення судового розгляду після відмови суду у затвердженні угоди про примирення чи про визнання винуватості; можливості визнавати докази недопустимими слідчими суддями у разі встановлення їх очевидної недопустимості; можливості прокурора ініціювати перед керівником органу досудового розслідування створення слідчої групи у випадках особливої складності кримінального провадження; щодо визначення граничного терміну проведення слідчих дій у випадку задоволення відповідного клопотання учасниками кримінального провадження; щодо додаткового контролю судом у випадку зміни обвинувачення прокурором під час судового розгляду; виключення керівника органу досудового розслідування з процедури оскарження слідчим відмови прокурора у погодженні окремих клопотань відповідно до ч. 3 ст. 40 КПК України; неможливості проведення обшуку співробітниками оперативних підрозділів та ін.;

вдосконалено:

визначення поняття розсуду в кримінальному процесі в частині об'єднання таких ознак розсуду, як законність, відносна свобода, прийняття обов'язкових для виконання юридично значущих рішень, інтелектуально-вольовий характер, відповідність вимогам кримінального процесуального законодавства та врахування особливостей кожного конкретного кримінального провадження, а також із урахуванням детермінантів, які впливають на розсуд кожного уповноваженого суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин: засади кримінального процесу, професійний досвід правозастосувача, судова та слідча практика, моральні та етичні характеристики суб'єкта правозастосування;

перелік ознак, які притаманні лише суддівському розсуду, з обґрунтуванням доцільності включення до зазначеного переліку таких ознак, як суб'єкт застосування та юридичне значення такого розсуду;

визначення меж розсуду в частині встановлення чіткого зв'язку між межами розсуду та нормами права, якими визначаються відповідні межі;

тлумачення заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення в частині уточнення можливості зробити зі змісту заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення попередній висновок про наявність події кримінального правопорушення;

визначення ефективності досудового розслідування, яке можна оцінити як ознаку досудового розслідування, що характеризується можливістю досягнути завдань, передбачених ст. 2 КПК України, в частині прив'язки ефективності досудового розслідування до кількості проведених процесуальних дій та оперативності прийняття проміжних і кінцевих рішень;

набуло подальшого розвитку:

класифікація розсуду в кримінальному процесі України в частині здійснення її за такими критеріями, як прогнозованість, ступінь свободи при застосуванні розсуду та суб'єкти, які можуть такий розсуд застосовувати;

наукове положення про співвідношення меж та детермінантів розсуду. Доведено, що межі розсуду є незмінними, адже вони визначають обсяг повноважень та встановлюються конкретними нормами кримінального процесуального права. При цьому на способи реалізації та результати розсуду впливають детермінанти, які можна поділити на дві групи: об'єктивні (принципи права, нормативно-правові акти, правозастосовча практика) та суб'єктивні (особистісні якості та професійний досвід правозастосувача);

оцінка ймовірності впровадження та застосування інструментів для оцінки ризиків як одного з можливих способів забезпечення прогнозованості судових рішень у кримінальному процесі України, особливо в частині визначення розміру застави. Зроблено висновок, що такі інструменти можуть бути ефективними в Україні за умови визначення оптимального методу їх формування: шляхом аналізу великого масиву судових рішень або розробки абсолютно нової «ідеальної» системи обрахунку ризиків;

теоретичне обґрунтування розмежування таких форм впливу прокурора на досудове розслідування, як доручення та вказівка. Доведено, що доручення надається прокурором тоді, коли слідчим чи дізнавачем ще не були здійснені необхідні процесуальні дії, в ході проведення яких можуть бути отримані докази, що мають значення для кримінального провадження. Вказівка ж надається прокурором як форма оперативного впливу на хід досудового розслідування з боку процесуального керівника у випадку необхідності усунення недоліків попередніх процесуальних дій;

перелік критеріїв, які має оцінити прокурор для встановлення розумності строку досудового розслідування з точки зору категорії «способи здійснення повноважень на стадії досудового розслідування». Запропоновано цей перелік доповнити такими критеріями: 1) строк реалізації повноважень; 2) невчинення дій, які забезпечують подальший рух кримінального провадження; 3) непроведення процесуальних дій у випадку заявлення клопотання учасниками кримінального провадження; 4) обґрунтованість зупинення досудового розслідування;

наукове положення про форми зміни обсягу обвинувачення. Доведено доцільність виокремлення таких форм: зміна фактичних обставин

кримінального правопорушення; встановлення або спростування обставин, які обтяжують чи пом'якшують покарання; встановлення додаткових потерпілих; зміна розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження проблематики реалізації розсуду в кримінальному процесі України;

правотворчій діяльності – для вдосконалення національного законодавства у сфері реалізації розсуду уповноваженими суб'єктами кримінальних процесуальних правовідносин;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення діяльності судових та правоохоронних органів, адвокатури щодо оцінки та реалізації розсуду в кримінальному процесі;

навчальному процесі – при викладанні навчального курсу «Кримінальний процес», спеціальних курсів «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми правосуддя у кримінальному провадженні», «Використання практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні», «Міжнародно-правова допомога у кримінальному провадженні», «Проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства», підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, тематики кваліфікаційних, курсових робіт із зазначених дисциплін (Акт про впровадження наукових розробок в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 16 грудня 2020 року, Акт про впровадження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 02 лютого 2021 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, висновки та пропозиції, викладені у дисертації, становлять особистий здобуток автора.

У статтях, підготовлених у співавторстві з В.А. Касьяною, з'ясовані фактори, що впливають на рішення слідчих суддів у процесі визначення розміру застави як альтернативного запобіжного заходу, встановлено силу зв'язку між розміром застави, що визначається слідчими суддями, та розміром майнової шкоди, у завданні якої підозрюють осіб, та досліджено можливість прогнозування відповідних судових рішень.

У статті, підготовленій у співавторстві з І.В. Гловюк, визначено роль прокурора на кінцевому етапі досудового розслідування та можливість надання ним доручень слідчому щодо складання обвинувального акта.

У статтях, підготовлених у співавторстві з Ю.П. Аленіним, встановлено перелік ознак, які притаманні суддівському розсуду в кримінальному процесі, а також проаналізовано двосторонній зв'язок між процесуальною

самостійністю слідчого та обсягом розсуду, який він може реалізовувати в кримінальному процесі.

У статті, підготовленій у співавторстві з Л. І. Аркушою, В. К. Волошиною, В. А. Завтуром, Т. В. Бабчинською, встановлені повноваження слідчого на початку досудового розслідування в частині самостійного прийняття рішення щодо доцільності внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Наукові ідеї та висновки, що належать співавторам опублікованих наукових праць, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» та міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності, і криміналістики, а також засіданні Південного регіонального центру НАПрН України. Основні положення дисертації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні» (м. Дніпро, 7 грудня 2016 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 70-річчю д.ю.н., професора Юрія Павловича Аленіна (м. Одеса, 21 квітня 2017 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія та практика кримінального процесуального доказування» (м. Івано-Франківськ, 24 березня 2017 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції» (м. Одеса, 18 травня 2018 року); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 17 листопада 2018 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 травня 2020 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 4–5 грудня 2020 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 11–12 грудня 2020 року).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в одноособовій монографії «Розсуд у кримінальному процесі: теоретичне обґрунтування та практика реалізації», 25 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях,

перелік яких затверджено МОН України, 4 наукових статтях, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях, а також 10 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, 5 розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (352 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 454 сторінки, з яких основний зміст – 388 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробація результатів дослідження, зазначаються публікації, структура та обсяг дисертації.

Перший розділ «Розсуд як інститут кримінального процесу» складається з двох підрозділів, в яких визначаються поняття, характерні ознаки та види розсуду в кримінальному провадженні, межі та детермінанти застосування розсуду в кримінальному процесі України.

У **підрозділі 1.1. «Поняття, ознаки та види розсуду в кримінальному процесі»** встановлено, що в правовій доктрині розсуд тлумачиться залежно від: обсягу свободи, яким характеризується розсуд; мети застосування (необхідність прийняття законного, найбільш оптимального рішення, подолання невизначеності нормативно-правових актів); факторів, які мають впливати на розсуд (фактичні обставини конкретної справи (провадження), основні правові засади, внутрішнє переконання, добросовісність та мораль, воля законодавця, професійний досвід) тощо. При цьому доктринальне тлумачення сутності розсуду різними науковцями є однаковим, адже в більшості випадків воно базується на розумінні розсуду як способу прийняття відповідних рішень.

Доведено, що розсуд у кримінальному процесі належить лише уповноваженим суб'єктам кримінальних процесуальних правовідносин, адже він є способом реалізації владних повноважень. Це пояснюється тим, що розсуд у праві нерозривно пов'язаний з наслідками його застосування. Суб'єкти, які не наділені владними повноваженнями, на власний розсуд можуть обирати лише обсяг власних прав та способів їх реалізації, не приймаючи юридично значимих рішень для широкого кола суб'єктів. Розсуд у праві нерозривно пов'язаний саме з можливістю прийняття рішень, виконання яких є обов'язковим для інших суб'єктів кримінальних процесуальних

правовідносин. У процесі застосування розсуду уповноважений суб'єкт обирає одну з декількох законних альтернатив застосування певної правової норми, яка стає обов'язковою для інших учасників правовідносин. Таким чином відповідний суб'єкт «легалізує» власний розсуд для інших. Відповідно всі інші неуповноважені учасники таких правовідносин вільні лише у виборі власних прав, у процесі якого і застосовується розсуд. Тому важливим є розмежування сутності розсуду як способу прийняття рішення та окремо як результату такої діяльності, що і має розглядатися в якості розсуду у праві.

Можливість прийняття юридично значущих рішень вказує на необхідність розмежування розсуду як методу та розсуду як результату діяльності. Якщо в результаті розсуду уповноваженою особою буде прийняте рішення, яке не створюватиме для певного кола учасників кримінальних правовідносин певних обов'язків, у такому випадку некоректним буде твердження, що відповідним уповноваженим суб'єктом було застосовано розсуд. Наприклад, слідчий, аналізуючи та перевіряючи версії вчинення кримінального правопорушення, може внаслідок розсуду робити певні висновки. В даному випадку слідчий застосував розсуд саме як спосіб прийняття рішення. Проте якщо в результаті такої діяльності слідчим буде прийнято рішення про проведення додаткових слідчих (розшукових) чи будь-яких інших процесуальних дій або застосування до осіб заходів забезпечення кримінального провадження тощо, то в такому випадку слідчий виступає саме як суб'єкт розсуду в кримінальному процесі, адже він прийняв дозволене законом рішення, яке в подальшому потягне за собою створення певних обов'язків для інших учасників кримінального провадження. При цьому під рішеннями розуміються не лише процесуальні рішення, які мають бути оформлені у відповідній формі. Суб'єкт правозастосування в результаті розсуду може, наприклад, прийняти рішення про вчинення певної дії.

При застосуванні розсуду уповноважений суб'єкт повинен прийняти таке рішення, яке є найбільш оптимальним у відповідній ситуації з урахуванням усіх обставин. Після оцінки доказів та обставин уповноважений суб'єкт приймає єдине (на його думку) оптимальне рішення та обов'язково зазначає мотиви його прийняття, тобто обґрунтовує відповідне рішення. Якщо ж усі можливі альтернативи апіорі є обґрунтованими, то це також має означати, що будь-яке з рішень, яке може прийняти уповноважений на те суб'єкт, також є найбільш оптимальним, а сам розсуд може звестися виключно до випадкового обрання того чи іншого рішення.

Встановлено, що розсуд у кримінальному процесі повинен відповідати вимогам кримінального процесуального законодавства. З одного боку, такий висновок видається очевидним, проте розсуд у кримінальному процесі має свої унікальні характеристики, які не притаманні жодній іншій галузі права. Галузь кримінального процесу, з урахуванням специфіки методів та

форм правового регулювання, містить досить велику кількість обмежень. Особливо ці обмеження стосуються повноважень владних суб'єктів, на яких покладається обов'язок розслідування, розгляду та вирішення кримінальних правопорушень. Тому можливості щодо вільного застосування власних повноважень такими суб'єктами порівняно з іншими галуззями права значно обмежені, навіть не зважаючи на наявність у КПК України 2012 року великої кількості оціночних понять. Чітке та неухильне дотримання процедури здійснення кримінального провадження є однією з головних гарантій забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Відповідно будь-яке незаконне відхилення від таких процедур може бути підставою скасування процесуальних рішень, визнання доказів недопустимими тощо.

Таким чином, кримінальне право та кримінальне процесуальне право з урахуванням власної специфіки мають суттєво вужчі можливості щодо застосування розсуду. Існують відмінності навіть між розсудом у кримінальному праві та процесі. Розсуд у кримінальному праві, як правило, найчастіше пов'язаний з необхідністю здійснення правильної правової кваліфікації кримінального правопорушення та правильного застосування санкцій, які передбачені в статтях Особливої частини КК України. В кримінальному процесуальному законодавстві також передбачена можливість застосування розсуду в межах однієї статті при прийнятті рішення, яке найбільше відповідає умовам конкретного кримінального провадження (наприклад, у випадку, коли слідчий суддя визначає розмір застави підозрюваному). Поряд з цим у значній кількості випадків суб'єкт владних повноважень повинен не тільки обирати одну з декількох альтернатив, що визначається нормою кримінального процесуального законодавства, а й спосіб вчинення окремих процесуальних дій чи взагалі вибору тактики та стратегії здійснення кримінального провадження, що в подальшому і визначить результати такого провадження. В цьому випадку йдеться про відмінності між розсудом у кримінальному праві та процесі не стільки за обсягом можливостей, а за способом його реалізації. Тому, характеризуючи розсуд у кримінальному процесі, в якості окремої характеристики також обов'язково необхідно вказувати і на обмеження такого розсуду саме кримінальним процесуальним законодавством, адже таким чином також підкреслюється специфіка реалізації відповідних повноважень учасниками кримінальних процесуальних правовідносин.

У підрозділі 1.2. «Межі та детермінанти розсуду в кримінальному процесі» встановлено співвідношення меж та детермінант розсуду. Доведено, що межі розсуду є незмінними, адже вони встановлюють обсяг повноважень та визначаються положеннями нормативно-правових актів, у той час як детермінанти розсуду є тими факторами, які свідомо або підсвідомо враховує

суб'єкт правозастосування в процесі прийняття юридично-значущого рішення із застосуванням розсуду. У зв'язку з цим констатовано неможливість проведення класифікації меж розсуду, адже такі межі є лише штучними обмеженнями владних повноважень. Розсуд у кримінальному процесі – це спосіб реалізації повноважень владних суб'єктів кримінального процесу. Відповідно межі розсуду визначаються як обмеження таких повноважень. Неважливо, які саме фактори визначають межі і як ці межі можуть змінюватись залежно від галузі права, джерела права або навіть фактичних обставин справи. Головним є розуміння, що межі розсуду – це лише обмеження такого поняття, як повноваження. В будь-якому випадку повноваження встановлюються нормативно-правовими актами, адже владні учасники правовідносин мають абсолютну зв'язаність з правом, тобто можуть робити тільки те, що прямо передбачено законом. Суть розсуду полягає в наданні можливості реалізувати ті повноваження, які вже передбачені нормативно-правовими актами. Це стосується навіть тих випадків, коли розсуд застосовується для подолання прогалин у праві, адже навіть у таких ситуаціях уповноважені суб'єкти продовжують діяти в межах власної компетенції. Відповідно межі розсуду – це лише штучні обмеження, які встановлюють ліміти реалізації владних повноважень. Такі ліміти можуть мати правову природу (коли межі розсуду визначаються в нормативно-правових актах), морально-етичну природу, впливати з факторів доцільності, ефективності, справедливості тощо. Проте ці обставини лише впливають на межі розсуду, але самими межами не є, адже межі розсуду нерозривно пов'язані з конкретними повноваженнями.

Встановлено, що в правовій доктрині є досить багато пропозицій щодо виділення окремих детермінант розсуду. Науковці по-різному оцінюють такі обставини та їх прямий вплив на обсяг повноважень владних суб'єктів при застосуванні розсуду. Водночас більшість таких точок зору можна об'єднати шляхом виділення об'єктивних та суб'єктивних детермінант розсуду. До суб'єктивних детермінант варто віднести лише ті фактори, які пов'язані виключно з особою правозастосувача та вказують на його особистісний вплив при прийнятті певного юридично значущого рішення. Відповідно об'єктивні детермінанти розсуду стосуються всіх інших факторів: нормативно-правових актів, правових засад, правозастосовної практики тощо.

При дослідженні такої детермінанти розсуду, як засади кримінального процесу встановлено необхідність внесення змін до КПК України щодо можливості прямого застосування засад кримінального провадження не тільки у випадку нерегулювання чи неоднозначного регулювання, а й коли норми КПК України грубо суперечать засадам кримінального провадження. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до частини шостої ст. 9 КПК України та викласти її в такій редакції: «У випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють, неоднозначно регулюють питання кримінального

провадження, або у випадках виявлення колізій між нормами цього Кодексу та загальними засадами кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 цього Кодексу».

При аналізі особистого досвіду як детермінанти розсуду охарактеризовано таку категорію, як «помилковий досвід». Такий досвід матиме місце тоді, коли уповноваженою посадовою особою було прийняте помилкове рішення, однак через ті чи інші причини негативні наслідки не настали. В цьому випадку така особа буде продовжувати застосовувати хибні методи розслідування, розгляду та вирішення кримінальних проваджень, очікуючи позитивний результат. Особливістю такого помилкового досвіду є можливість його саморегуляції в процесі правозастосування. Набагато небезпечнішим є негативний досвід, який ґрунтується на професійній деформації особи, уповноваженої на реалізацію розсуду в кримінальному процесі.

Другий розділ «Особливості реалізації суддівського розсуду» присвячено аналізу характерних особливостей та порядку реалізації розсуду слідчими суддями та судом у кримінальному процесі України.

У **підрозділі 2.1. «Сутність суддівського розсуду»** встановлено, що, незважаючи на прийняту в англо-саксонській правовій системі практику поділу всіх кримінальних проваджень на ті, де суддівський розсуд має місце, та ті, в яких суд може прийняти лише одне рішення, та, відповідно, розсуд відсутній, українське кримінальне процесуальне законодавство вимагає від суддів у кожному кримінальному провадженні застосовувати розсуд незалежно від його складності або прогнозованості. Щодо української системи кримінального процесу суддівський розсуд застосовується насамперед при тлумаченні положень кримінального процесуального законодавства, що, відповідно, було враховано законодавцем ще у процесі розробки проекту КПК України. Крім того, відповідно до презумпції невинуватості жодна особа в кримінальному процесі не повинна доводити свою невинуватість, а винуватість особи має бути встановлена поза розумним сумнівом. Таким чином, у КПК України підкреслюється, що «легких» справ у кримінальному процесі не може бути, адже в будь-якому провадженні має бути доведена винуватість особи поза розумним сумнівом, а в КПК України закріплена норма, відповідно до якої на початок судового розгляду обвинувачений є невинуватим, а тому будь-які висновки суду так чи інакше є передчасними.

В кримінальному процесі суддівський розсуд можуть застосовувати слідчий суддя та суд. Саме через незгоду з позицією щодо існування суддівського розсуду виключно на етапі прийняття кінцевого рішення в провадженні та необхідність аналізу розсуду на всіх етапах правозастосовної діяльності можна із впевненістю стверджувати, що застосування суддівського

розсуду відбувається як на стадії досудового розслідування, так і на судових стадіях, хоча завдання такого розсуду різняться.

В якості специфічної ознаки суддівського розсуду запропоновано розглядати його особливе юридичне значення. Суддівський розсуд, як і будь-який інший розсуд у кримінальному процесі, насамперед спрямований на вирішення конкретного питання в окремому кримінальному провадженні. Проте, на відміну від рішень слідчого чи прокурора, судові рішення можуть використовуватися не лише в цьому кримінальному провадженні, а й в інших провадженнях. Ідеться, наприклад, про судову преюдицію або про формування правових позицій Верховним Судом. Відмінності в такому випадку полягають в тому, що ще до винесення рішення та формування правової позиції судді Верховного Суду розуміють, що в подальшому така правова позиція може бути використана не лише судами, а і будь-якими іншими учасниками кримінального процесу при вирішенні інших кримінальних проваджень. У випадку ж судової преюдиції суд розуміє, що в подальшому його рішення може бути використане, наприклад, для встановлення допустимості вже досліджених доказів. Тобто можна констатувати можливість подальшого використання судових рішень взагалі та конкретних висновків, які були зроблені із застосуванням розсуду.

У *підрозділі 2.2. «Реалізація розсуду слідчими суддями»* досліджено особливості реалізації суддівського розсуду на прикладі визначення слідчими суддями розміру застави як альтернативного запобіжного заходу. На підставі аналізу 239 ухвал слідчих суддів встановлено, що при призначенні запобіжного заходу та визначенні розміру застави слідчі судді враховують такі обставини: чи переховувався підозрюваний; чи допомагає він досудовому розслідуванню; чи є у нього судимості, в тому числі непогашені; чи веде він асоціальний спосіб життя; чи є у нього сім'я або соціальні зв'язки; чи він офіційно працевлаштований/навчається; чи є у нього постійне місце проживання; чи є у нього особи на утриманні; стан здоров'я підозрюваного; характеристика з місця роботи або проживання.

Виявлено істотний кореляційний зв'язок між розміром майнової шкоди, в завданні якої підозрюється особа, та розміром застави, який встановлювався слідчими суддями (коефіцієнт кореляції 0,359 для нетяжких злочинів (злочинів середньої тяжкості), 0,346 для тяжких та 0,709 для особливо тяжких злочинів). Також встановлено, що при визначенні розміру застави щодо тяжких та особливо тяжких злочинів слідчі судді в більшості випадків обирають мінімальний розмір застави, а щодо нетяжких (злочинів середньої тяжкості) – максимальний. На підставі узагальненого аналізу встановлено, що слідчі судді в процесі обрання запобіжних заходів майже не враховують обставини, які чітко зазначені в ст. 178 КПК України, а ті обставини, які зазначаються в самих судових рішеннях, майже не впливають на кінцевий розмір застави.

Як один із варіантів вирішення зазначеної проблеми запропоновано розглянути можливість використання інструментів для оцінки ризиків (ІОР). В основу будь-якого ІОР покладено аналіз статистичної інформації, який вказує на наявність або відсутність тих чи інших ризиків. При цьому обсяг статистичної інформації, способи її отримання та обробки, оцінка факторів тощо залежать від завдань, які покладаються на ІОР, а також від осіб, які розробили відповідні інструменти. У цей час в Україні триває реформа кримінального судочинства. Очевидно, що суддівський розсуд у будь-якому випадку має залишатися ключовим фактором винесення судових рішень. Водночас у процесі реформування доцільно було б розробити національні аналоги ІОР, застосування яких як допоміжного механізму дозволить вирішувати низку важливих питань як при обранні запобіжних заходів, так і при застосуванні інших кримінальних процесуальних процедур.

У підрозділі 2.3. *«Реалізація розсуду судом при вирішенні кримінальних проваджень та перегляді судових рішень»* встановлено, що під час судового розгляду суд самостійно може змінити обвинувачення в частині зміни кваліфікації кримінального правопорушення, яка б: 1) передбачала розмір покарання менший, ніж було передбачено попередньою кваліфікацією; 2) встановлювала можливість застосування більш м'якого основного або додаткового покарання, ніж було передбачено попередньою кваліфікацією; 3) ліквідувала додаткові негативні наслідки для особи (наприклад, перекваліфікація злочину з корупційного на некорупційний) або зменшувала обсяг обвинувачення незалежно від того, чи змінить це кваліфікацію кримінального правопорушення.

Зроблено висновок, що можливості суду застосувати розсуд під час розгляду кримінального провадження є досить широкими. Водночас встановлено, що в більшості випадків такий розсуд стосується або порядку дослідження доказів, або порядку здійснення судового розгляду. Законодавець послідовно реалізує запропоновану ним тезу «суддя – це арбітр», суттєво обмеживши роль суду в процесі формування обсягу доказів та їх дослідженні. Виключно суд визначає обсяг доказів, що буде досліджуватися, проте предметом оцінки можуть бути лише ті докази, які були надані учасниками кримінального провадження, і суд не може на власний розсуд збільшити такий обсяг доказів.

Встановлено, що на стадіях перегляду судових рішень суд застосовує розсуд на початкових етапах при дослідженні апеляційної чи касаційної скарги на предмет їх відповідності вимогам КПК України в частині її змісту, суб'єкту звернення, строків подачі тощо. Так, суддя-доповідач застосовує розсуд для вирішення питань щодо можливості призначення провадження до розгляду. Умови прийняття скарг до розгляду досить чітко визначені законодавцем,

а тому суддівський розсуд в такому випадку досить суттєво обмежений нормами кримінального процесуального законодавства.

Аналогічною є ситуація з кінцевими процесуальними рішеннями, які можуть бути прийняті на стадіях апеляційного та касаційного провадження. В кримінальному процесі суддівський розсуд найяскравіше проявляється у випадку скасування судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанцій у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону. Законодавець уточнює, які саме випадки порушення вимог КПК України мають визнаватися істотними, проте цей перелік надає лише приклади їх порушення, які обов'язково мають тягнути за собою скасування судових рішень. Водночас зазначений перелік не є вичерпним, і будь-які порушення вимог КПК України, на які посилаються учасники кримінального провадження у своїх скаргах, мають бути оцінені судом, і в результаті суддівського розсуду має бути прийняте остаточне процесуальне рішення.

Зазначено, що при оцінці істотності порушення прав учасників кримінального провадження суд під час перегляду судових рішень повинен:

1) встановити, які саме права мав відповідний учасник кримінального провадження. Для цього суд насамперед має встановити, чи дійсно особа набула відповідного процесуального статусу в конкретному кримінальному провадженні, та які саме права вона отримала у зв'язку з набуттям такого статусу. В цьому випадку може бути недостатньо встановлення лише тих прав, які передбачені нормами КПК України, адже права можуть бути закріплені міжнародними договорами, чинними нормативно-правовими актами (за умови, що вони не суперечать положенням КПК України);

2) встановити, чи були ці права порушені. Суд повинен дослідити докази, які були подані учасником кримінального провадження на підтвердження того, чи дійсно права такої особи були порушені. В такому випадку тягар доказування цих обставин покладається на особу, яка заявляє про порушення відповідних прав, а суд не має права займати активну позицію в процесі встановлення відповідних обставин;

3) визначити, чи можна вважати відповідне порушення прав істотним порушенням вимог КПК України. Саме на цьому етапі суддівський розсуд проявляється найяскравіше. Кримінальне процесуальне законодавство не містить чітких правил щодо визначення істотності порушення КПК України. Судді повинні враховувати одразу низку факторів (обсяг прав, що було порушено, результати судового розгляду, забезпечення законних інтересів учасників кримінального провадження тощо), а також власний досвід задля визначення такого порушення. Очевидно, що саме тому до суддів суду апеляційної та касаційної інстанцій ставляться додаткові вимоги при їх

призначенні на посаду, адже їх професійний досвід також має бути суттєвим фактором при прийнятті остаточного судового рішення.

Розділ 3 «Особливості реалізації розсуду прокурора» присвячений аналізу сутності розсуду, який реалізується прокурором у процесі здійснення ним кримінальної процесуальної діяльності, а також повноважень прокурора під час досудового розслідування та судового розгляду при реалізації ним розсуду.

У *підрозділі 3.1. «Ознаки розсуду прокурора»* розкрито юридичне значення розсуду прокурора, його відмінності від суддівського розсуду. Останній є досить важливим, адже в результаті такого розсуду формується судова практика, яка в подальшому може бути застосована іншими учасниками кримінального провадження при обґрунтуванні власної позиції в подібних кримінальних провадженнях. Прокурор у кримінальному процесі не формує судову практику (хоча і здійснює на неї активний вплив як один із учасників судового розгляду), а тому розсуд прокурора більше стосується конкретних кримінальних проваджень. Зроблено висновок про існування прокурорської практики, яка певною мірою також формує порядок здійснення кримінального провадження. Однак така практика насамперед спрямована не на всіх учасників кримінального провадження, а тільки на суб'єктів сторони обвинувачення.

Також при оцінці прокурорського розсуду враховано функціональну спрямованість прокурора в кримінальному провадженні, під час якої може застосовуватися розсуд. Фактично КПК України визначає два основні напрями діяльності прокурора в кримінальному провадженні – це підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді та здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Перша функція проявляється у його активній поведінці, що спрямована на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, доведення винуватості такої особи в суді тощо. Відповідно нагляд у формі процесуального керівництва передбачає здійснення контролюючих функцій відносно діяльності слідчого з тим, щоб не допустити порушення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Встановлено, що до ознак прокурорського розсуду також відноситься наявність відомчого контролю. Прокурор в цілому є незалежним у своїй діяльності, що передбачено та гарантується нормами кримінального процесуального законодавства. Однак у структурі органів прокуратури, на відміну від суду, існує чітка ієрархія, що прямо чи опосередковано впливає на рішення, які приймає прокурор у конкретному кримінальному провадженні із застосуванням розсуду. Підкреслено, що такий порядок діяльності та

контролю не вважається порушенням процесуальної самостійності прокурора та не може розглядатися в якості хибної практики, адже діяльність прокурорів вибудована відповідно до суворої ієрархічної структури. В цьому проявляється не слабкість прокуратури, а лише її особливість, яку потрібно враховувати при дослідженні особливостей застосування розсуду прокурором у кримінальному процесі.

У *підрозділі 3.2. «Розсуд прокурора на досудовому розслідуванні»* встановлено, що задля вибору між дорученням та вказівкою прокурор насамперед повинен оцінити стан досудового розслідування та якої форми впливу потребує таке провадження – визначення процесуальних дій, які ще не були проведені та в ході проведення яких можуть бути отримані докази, що мають значення для відповідного кримінального провадження, або усунення недоліків попередніх процесуальних дій та негайного впливу на хід досудового розслідування з боку процесуального керівника. При прийнятті відповідних рішень прокурор передусім має враховувати стан конкретного кримінального провадження та завдання, які мають бути виконані на відповідному етапі досудового розслідування, адже кримінальне процесуальне законодавство не містить конкретних правил, за якими прокурор зобов'язаний надавати слідчому вказівки або доручення.

При наданні дозволу на проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій прокурор, крім фактичних та юридичних підстав, повинен оцінити ступінь можливого обмеження прав та законних інтересів учасників кримінального провадження в процесі проведення такої дії та співрозмірність такого обмеження з прогнозованими результатами відповідної процесуальної дії. Якщо прокурор дійде висновку, що будуть суттєво обмежені основні права та свободи особи, а докази, які планується отримати, будуть, наприклад, лише додатково підтверджувати вже встановлені факти, то більш доцільною вбачається відмова у проведенні таких дій. Крім того, має бути врахований вплив відповідних процесуальних дій на подальший хід досудового розслідування. Якщо, наприклад, проведення однієї слідчої (розшукової) дії унеможливить або зробить марними інші процесуальні дії через ті чи інші тактичні особливості, прокурор обов'язково має врахувати значення доказів, які можуть бути отримані, та, за необхідності, відмовити у проведенні відповідної дії чи відкласти її проведення на більш пізній етап досудового розслідування. Саме при вирішенні таких питань найбільш яскраво проявляється прокурорський розсуд, адже прокурор повинен врахувати велику кількість як законодавчих, так і фактичних обставин. І лише після їх співставлення та прогнозування результативності їх здійснення прокурор може прийняти рішення про надання дозволу на проведення відповідної процесуальної дії.

Встановлено, що у випадку участі прокурора у слідчих (розшукових) діях він не має права самостійно здійснювати будь-які дії, адже участь у слідчій

дії не передбачає активної поведінки відповідних суб'єктів. Прокурор має право надавати поради та рекомендації слідчому, проте жодним чином не може втручатися в хід її проведення. Наприклад, якщо прокурор бере участь у проведенні допиту, то він не має права ставити питання особі, яка допитується, або складати протокол.

У результаті дослідження наукових напрацювань з відповідної тематики зроблено висновок, що участь прокурора в процесуальних діях або самостійне їх проведення є більше винятком, ніж сталою практикою. Прокурор приймає рішення про особисте проведення слідчих (розшукових) дій тільки у випадках крайньої необхідності, якщо цього вимагають обставини кримінального провадження. Законодавець не уточнює, в яких саме випадках прокурор повинен прийняти таке рішення, проте, проводячи аналогію з участю в процесуальних діях, можна стверджувати, що прокурор особисто проводить слідчі (розшукові) дії тільки у випадку їх особливої складності або значимості для відповідного кримінального провадження.

Крім того, прокурор може також самостійно провести відповідні процесуальні дії і в тому випадку, якщо слідчий не встигатиме їх провести особисто. Наприклад, обставини кримінального правопорушення змушують одночасно провести декілька обшуків. У такому випадку слідчий та прокурор можуть поділити між собою такі повноваження та одночасно провести декілька процесуальних дій. Тоді більш доцільним буде призначення групи слідчих у кількості, достатній для забезпечення ефективного досудового розслідування. Водночас група слідчих створюється рішенням керівника органу досудового розслідування, а прокурор відповідно до КПК України уповноважений лише ініціювати відсторонення слідчого від здійснення досудового розслідування і тільки у випадку неефективності досудового розслідування. Також відповідно до ч. 5 ст. 36 КПК України прокурор має право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, в тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування. Проте навіть у такому випадку прокурор не може ініціювати створення слідчої групи чи впливати на її структуру та чисельність.

У підрозділі 3.3. «Розсуд прокурора в судових стадіях кримінального провадження» запропоновано розглядати істотну зміну обвинувачення як таку, в результаті якої була змінена кваліфікація кримінального правопорушення на злочин з іншого розділу Особливої частини КК України, ніж злочин за первинним обвинуваченням. В основу такої позиції покладено підстави розмежування злочинів, які передбачені КК України. Відповідно, якщо прокурор у результаті зміни обвинувачення змінює кваліфікацію на злочин з іншого розділу КК України, ніж первісне обвинувачення, то таку зміну обвинувачення можна вважати істотною, адже значення матиме не

оцінка дій особи (які в будь-якому випадку лишаються незмінними), а предмет посягання, оцінений прокурором.

Встановлено, що істотна зміна обвинувачення має бути додатково обґрунтована, адже прокурор, приймаючи відповідне рішення, вказує на помилковість первинної оцінки наслідків кримінального правопорушення, які мали бути встановлені на стадії досудового розслідування. Можуть бути випадки, за яких під час судового розгляду дійсно були встановлені такі обставини, які змушують прокурора кардинально змінити обвинувачення, тому відповідні зміни все одне мають бути дозволені законодавцем. Проте задля уникнення приховування під одним обвинуваченням абсолютно іншого доцільним видається надання учасникам кримінального провадження додаткових гарантій щодо захисту власних прав та законних інтересів у кримінальному провадженні.

Відповідно до офіційних статистичних даних відмова від обвинувачення прокурора досі лишається відносно рідкісним процесуальним явищем. Це має одразу декілька пояснень. Відмовляючись від обвинувачення в суді, прокурор таким чином підтверджує низьку якість процесуального керівництва на стадії досудового розслідування, адже неможливість доведення винуватості мала бути встановлена значно раніше, ще до направлення обвинувального акта до суду. Очевидно, що сторона захисту могла в судовому засіданні подати докази, які не були відомі стороні обвинувачення та які вказують на невинуватість особи. Водночас це ставить під сумнів первинну можливість довести винуватість особи поза розумним сумнівом навіть без урахування доказів, які вказують на невинуватість особи. Саме цим пояснюється невелика кількість проваджень, в яких прокурор відмовляється від обвинувачення. Крім того, непоодинокими бувають випадки, коли відмова від обвинувачення маскується зміною обвинувачення в бік пом'якшення кримінальної відповідальності, що має визнаватися прокурором недопустимою практикою.

Четвертий розділ «Особливості реалізації розсуду слідчого та дізнавача» присвячений дослідженню сутності та практики реалізації розсуду слідчим та дізнавачем у ході розслідування кримінальних правопорушень.

У підрозділі 4.1. «Сутність розсуду слідчого та дізнавача» вказано, що внутрішнє переконання слідчого та дізнавача не є ключовою характеристикою в процесі дослідження сутності їх розсуду, як це пропонується в правовій доктрині. По-перше, будь-який законний розсуд має бути обмеженим, адже необмежений розсуд тягне за собою свавілля уповноваженого за застосування такого розсуду суб'єкта, що не відповідає критерію законності. По-друге, розсуд може бути помилковим (особливо якщо йдеться про копіювання власної поведінки або поведінки інших суб'єктів). Очевидно, що в такому випадку уповноважені на те суб'єкти також в якості фундаментальної константи будуть використовувати внутрішнє переконання. Проблема полягатиме

в тому, що таке переконання також буде хибним, а сам правозастосувач не буде спроможним відповідним чином скорегувати власну поведінку.

При аналізі особливостей розсуду слідчого та дізнавача звернуто увагу на свободу його застосування. Будь-який розсуд у кримінальному процесі обмежений нормативними вказівками, обставинами конкретного кримінального провадження тощо. Поряд з цим судді та прокурори наділені відносною свободою у реалізації власного розсуду. Якщо ж говорити про слідчого та дізнавача, то рівень такої свободи є дещо вужчим. У такому випадку необхідно акцентувати увагу на ролі прокурора в якості процесуального керівника за діяльністю слідчого та дізнавача на стадії досудового розслідування, адже всі юридично значущі рішення та майже всі процесуальні дії мають бути в тій чи іншій формі погоджені з прокурором. Свобода слідчого та дізнавача у застосуванні розсуду напряду залежить від обсягу процесуальної самостійності вказаних учасників кримінального провадження, визначеної кримінальним процесуальним законодавством.

У підрозділі 4.2. «Реалізація розсуду слідчим та дізнавачем» зазначено, що застосування розсуду слідчим та дізнавачем при проведенні слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій є яскравим прикладом подвійної природи розсуду вказаних суб'єктів, адже слідчий або дізнавач самостійно приймає рішення щодо необхідності проведення процесуальних дій залежно від обставин справи та завдань, які перед ним ставляться. Водночас значна частина гласних та майже всі негласні слідчі (розшукові) дії потребують санкціонування інших уповноважених суб'єктів кримінального провадження для їх проведення. Відповідно слідчий або дізнавач на власний розсуд (якщо йдеться про доручення прокурора), оцінюючи зібрані матеріали досудового розслідування та аналізуючи межі доказування, може прийняти рішення про необхідність проведення обшуку, після чого таке рішення повинно бути погоджене прокурором (у формі затвердження клопотання) та слідчим суддею (у формі винесення ухвали), які, в свою чергу, керуючись власним розсудом, приймають рішення про доцільність та законність проведення таких процесуальних дій.

Законодавець надав необхідний мінімум повноважень слідчому та дізнавачу в частині проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій без отримання дозволу або санкціонування іншими уповноваженими суб'єктами кримінального провадження. Очевидно, що цей перелік включає ті процесуальні дії, які або взагалі не обмежують права та законні інтереси учасників кримінального провадження, або такі обмеження є несуттєвими та не вимагають активного контролю з боку прокурора або слідчого судді. Ця обставина, а також відносна простота у проведенні більшості з таких слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій є причиною великої кількості випадків проведення саме цих процесуальних дій. При цьому слідчий або дізнавач при

обранні способу збирання доказів насамперед керується власним розсудом, що також якісно виділяє саме ці процесуальні дії з-поміж інших. Поряд з цим необхідно вказати, що розсуд в такому випадку базується на обставинах кримінального провадження та завданнях, які поставлені перед слідчим або дідзнавачем. Це означає, що природа такого розсуду є більше криміналістичною, ніж процесуальною. Крім того, аналіз розсуду слідчого та дідзнавача при проведенні відповідних слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій значно ускладнений кількістю та різноманітністю факторів і обставин, які впливають на рішення вказаних учасників кримінального процесу. При цьому розсуд слідчого проявляється набагато повніше в процесі надання вказаними суб'єктами доручення оперативним підрозділам щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Досліджено таку форму взаємодії слідчого (дідзнавача) з працівниками оперативних підрозділів, як залучення оперативних підрозділів до проведення процесуальних дій. Доведено, що в кримінальному процесуальному законодавстві необхідно чітко встановити право слідчого та дідзнавача залучати працівників оперативних підрозділів для допомоги у проведенні будь-яких слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Поряд з цим неправильно чітко окреслювати процесуальні можливості працівників оперативних підрозділів при участі в таких діях, адже форма їх участі може бути різноманітною. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни одразу до декількох статей КПК України. Так, пункт 3 частини другої ст. 40 КПК України доцільно викласти в такій редакції: «3) *залучати до проведення та доручати проведення* слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам». Аналогічні зміни мають бути внесені до пункту 3 частини другої ст. 40¹ КПК України, який запропоновано викласти в такій редакції: «3) *залучати до проведення та доручати проведення* слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених цим Кодексом, відповідним оперативним підрозділам».

Відповідно частину першу ст. 41 КПК України доцільно викласти в такій редакції: «1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, *дідзнавача*, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, *або залучаються до них*». Також, зважаючи на те, що надавати доручення оперативним підрозділам щодо проведення

слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій може і прокурор, потребує зміни пункт 5 частини другої ст. 36 КПК України, який запропоновано викласти в такій редакції: «5) *залучати до проведення та доручати проведення* слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам».

Встановлено, що КПК України закріплює досить великий перелік слідчих (розшукових) дій, які, за аналогією з обшуком, не можуть проводити працівники оперативних підрозділів навіть за дорученням слідчого, дізнавача або прокурора. Проте якщо відносно обшуку такий висновок виглядає більш ніж логічний, то щодо інших слідчих (розшукових) ситуація є менш очевидною. Законодавець, обмежуючи коло осіб, які можуть бути залучені до проведення відповідних процесуальних дій, намагався підвищити якість їх проведення та, відповідно, більш повно гарантував дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Під час обшуку житла чи іншого володіння особи відбувається досить серйозне обмеження прав осіб, які на момент його проведення перебували у відповідному приміщенні, не кажучи вже про власника такого приміщення. Тому обшук має проводитись виключно слідчим або прокурором, що відповідає і вимогам кримінального процесуального законодавства, і логіці законодавця.

Однак така обставина не обов'язково має стосуватися інших процесуальних дій. Наприклад, залежно від завдань, які ставляться на відповідному етапі досудового розслідування, пред'явлення для впізнання може бути використане лише для перевірки вже встановлених обставин. Крім того, окремі форми пред'явлення для впізнання (наприклад, пред'явлення для впізнання речей) не обмежують права та законні інтереси учасників кримінального провадження, а тому додатковий контроль з боку слідчого, дізнавача або прокурора в таких випадках може бути недоречним. Однак судова практика Верховного Суду, як власне і кримінальне процесуальне законодавство, має однаково застосовуватися до всіх кримінальних процесуальних відносин, крім випадків, прямо передбачених законодавством. Очевидно, що такий висновок не узгоджується зі сталою практикою широкого залучення працівників оперативних підрозділів до відповідних слідчих (розшукових) дій, яка на даний момент науковцями та практиками не оспорується.

У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до КПК України з метою чіткого розмежування слідчих (розшукових) дій щодо можливості доручення їх проведення працівникам оперативних підрозділів. Такі зміни доцільно внести лише до ст. 41 КПК України, а не до статей, які регулюють порядок проведення відповідних слідчих (розшукових) дій. Відповідно запропоновано частину першу ст. 41 КПК України викласти в такій редакції: «1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного

антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України здійснюють всі слідчі (розшукові) дії (*крім обшуку*) та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, або залучаються до них».

П'ятий розділ «Реалізація розсуду іншими уповноваженими суб'єктами кримінального процесу» присвячено аналізу реалізації розсуду суб'єктами, які сприяють здійсненню кримінального провадження: керівником органу дізнання, керівником органу досудового розслідування, співробітниками оперативних підрозділів та представниками персоналу органу пробації.

У **підрозділі 5.1. «Особливості застосування розсуду керівником органу досудового розслідування та дізнання»** виявлені відмінності між процесуальними повноваженнями керівника органу дізнання та керівника органу досудового розслідування. По-перше, керівник органу дізнання може призначати дізнавача, але не може призначати групу дізнавачів для проведення досудового розслідування. Очевидно це пояснюється тим, що проведення дізнання потребує менше процесуальних ресурсів порівняно з досудовим слідством. По-друге, керівник органу дізнання не має права погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій. У такому випадку законодавець підкреслює, що процесуальні дії, які проводяться за дозволом керівника органу досудового розслідування (наприклад, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації,) потребують підвищеного контролю саме з боку керівника органу досудового розслідування, а не дізнання. По-третє, керівник органу дізнання не може самостійно проводити дізнання в якості дізнавача. Таким чином, можна зробити висновок, що керівник органу дізнання в кримінальному процесі виконує виключно функцію відомчого контролю і самостійно розслідування проводити не може.

У **підрозділі 5.2. «Співробітники оперативних підрозділів та представник персоналу органу пробації як суб'єкти застосування розсуду в кримінальному процесі»** зазначено, що представник персоналу органу пробації залучається судом під час підготовчого провадження задля складання досудової доповіді, тобто участь зазначеного суб'єкта кримінального провадження обмежена складанням такої доповіді і лише після відповідної ініціації уповноваженим на те суб'єктом кримінального провадження. Проте

обрання найкращих способів реалізації таких повноважень відбувається на розсуд самого представника персоналу органу пробації.

Доведено подібність форм реалізації розсуду співробітниками оперативних підрозділів та представником персоналу органу пробації – вони залучаються до кримінального процесу іншими уповноваженими на те суб'єктами, можуть реалізовувати власні повноваження лише в межах того завдання, яке було перед ними поставлено, проте в процесі реалізації відповідного завдання вони вільні у виборі способів та методів досягнення необхідних результатів. Очевидно, що розсуд зазначених суб'єктів набагато менше впливає на хід кримінального провадження, ніж, наприклад, розсуд слідчого судді або прокурора. Водночас необхідно констатувати, що на відміну від інших уповноважених учасників, які також залучаються до кримінального процесу для виконання окремих завдань (наприклад, спеціаліст, секретар судового засідання та інші), співробітники оперативних підрозділів та представники персоналу органу пробації мають більш широкі можливості у виборі способів реалізації власного розсуду в кримінальному процесі.

ВИСНОВКИ

1. Розсуд у кримінальному процесі – це можливість реалізації повноважень, яка полягає в прийнятті за допомогою інтелектуально-вольового механізму одного обов'язкового для виконання юридично значущого законного рішення з декількох запропонованих кримінальним процесуальним законодавством альтернатив відповідно до обставин конкретного кримінального провадження з урахуванням засад кримінального процесу, професійного досвіду правозастосувача, судової та слідчої практики, моральних та етичних характеристик суб'єкта правозастосування задля найбільш повного забезпечення приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні.

2. Розсуд у кримінальному процесі має такі ознаки:

- є способом (можливістю) реалізувати повноваження;
- полягає в прийнятті обов'язкових для виконання юридично значущих рішень;
- передбачає відносну свободу;
- має бути законним;
- має відповідати вимогам кримінального процесуального законодавства;
- має інтелектуально-вольовий характер;
- при застосуванні мають враховуватись обставини конкретного кримінального провадження;

– в кримінальному провадженні на розсуд впливають засади кримінального процесу, професійний досвід правозастосувача, судова та слідча практика, моральні та етичні характеристики суб'єкта правозастосування;

– кінцевою метою є забезпечення приватних та публічних інтересів.

3. Розсуд у кримінальному процесі може бути класифікований за різними підставами. Залежно від прогнозованості розсуд у кримінальному процесі можна поділяти на прогнозований та непрогнозований; залежно від ступеня свободи при застосуванні розсуд буває альтернативним (який, своєю чергою, поділяється на активний та обмежений), рамковим та оціночним; за суб'єктом складом розсуд доцільно поділити на розсуд суб'єктів, уповноважених на здійснення кримінального провадження (розсуд слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді та суду), та розсуд суб'єктів, які допомагають у забезпеченні здійснення кримінального провадження (розсуд керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, оперативних підрозділів та представників персоналу органу пробації).

4. Межі розсуду в кримінальному процесі можна визначити як обмеження повноважень суб'єктів кримінального процесу при застосуванні розсуду, при порушенні яких не виконуються основні завдання розсуду, а сам розсуд може бути визнаний незаконним. При цьому обсяг повноважень у процесі реалізації розсуду залежить від детермінантів розсуду, якими можна вважати певні фактори (ознаки), що визначають межі розсуду в конкретній правовій ситуації.

5. Всі детермінанти розсуду діляться на суб'єктивні та об'єктивні. До суб'єктивних детермінант відносяться лише ті фактори, які пов'язані виключно з особою правозастосувача та вказують на його особистісний вплив при прийнятті певного юридично значущого рішення. Відповідно об'єктивні детермінанти розсуду стосуються всіх інших факторів: нормативно-правових актів, принципів права, правозастосовної практики тощо. Такі детермінанти існують окремо від суб'єкта правозастосування, і такий суб'єкт може впливати на зміст та обсяг об'єктивних детермінант розсуду лише в складі групи правозастосувачів, а не як окремий індивід.

6. При визначенні розміру застави слідчі судді більшою мірою враховують розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та майже не враховують інші обставини, які передбачені кримінальним процесуальним законодавством. У зв'язку з цим визначення розміру застави стає непрогнозованим, а суддівський розсуд – необґрунтованим. Одним із способів вирішення такої проблеми є запровадження певних уніфікованих моделей для оцінки ризиків, які можуть базуватися або на результатах великої кількості попередніх аналогічних рішень слідчих суддів, або можуть бути розробленими науковцями та практиками задля запровадження найкращих практик суддівського розсуду.

7. В кримінальному процесі існують розбіжності між законодавчим регулюванням та практичним застосуванням положень КПК України в частині можливості призначення судового розгляду під час підготовчого провадження у випадку відмови у затвердженні угоди про примирення та про визнання винуватості. З метою забезпечення оперативності судового розгляду та гарантування прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження доцільно внести зміни до пункту 1 частини третьої ст. 314 КПК України та викласти її в такій редакції: «1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468–475 цього Кодексу. *Якщо проти цього не заперечують учасники кримінального провадження, суд після відмови у затвердженні угоди може прийняти рішення, передбачене пунктом шостим частини третьої цієї статті*».

8. На практиці існує проблема неоднакового застосування положень КПК України щодо відмови слідчих суддів визнавати недопустимість доказів відповідно до вимог ст. 89 КПК України. У зв'язку з цим пропонується частину другу ст. 89 КПК України викласти в такій редакції: «2. У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час *судового засідання* слідчий суддя, суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате». У разі внесення зазначених змін буде чітко визначено, що слідчі судді мають право визнавати докази недопустимими у випадку очевидних порушень вимог законодавства. Водночас рішення слідчого судді не може бути остаточним щодо визнання доказів недопустимими, адже в такому випадку буде істотно порушено принцип змагальності. Крім того, в деяких випадках визнання лише одного доказу недопустимим може тягнути за собою закриття всього кримінального провадження. Очевидно, що має бути додатковий контроль за діяльністю слідчих суддів у випадку прийняття таких рішень. Для цього пропонується розширити перелік ухвал слідчих суддів, які підлягають апеляційному оскарженню, шляхом доповнення частини першої ст. 309 КПК України окремим пунктом 14 такого змісту: «14) визнання доказів недопустимими в порядку частини другої статті 89 цього Кодексу».

9. З огляду на те, що прокурор особисто зацікавлений в ефективності досудового розслідування, доцільно розширити його повноваження в частині ініціації формування слідчих груп шляхом доповнення частини другої ст. 36 КПК України окремим пунктом такого змісту: «3¹) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування створення слідчої групи у випадках особливої складності кримінального провадження». Така зміна дозволить прокурору забезпечувати ефективність досудового розслідування в тих провадженнях, де він здійснює процесуальне керівництво. Крім того, ця зміна

не суперечить положенням КПК України в частині визначення повноважень керівника органу досудового розслідування, адже саме за ним залишається право приймати рішення про створення слідчої або слідчо-оперативної групи.

10. Відсутність нормативних обмежень у частині зміни обвинувачення прокурором в суді, а також відсутність законодавчого тлумачення істотної зміни обвинувачення може стати причиною маскування нового обвинувачення щодо особи зміною такого обвинувачення. Задля недопущення можливого обмеження прав та законних інтересів сторони захисту пропонується в КПК України встановити додатковий контроль за зміною обвинувачення в суді та визначити ознаки істотної зміни обвинувачення шляхом доповнення частини першої ст. 341 КПК України окремим абзацом такого змісту: «Якщо внаслідок зміни обвинувачення відбудеться перекваліфікація кримінального правопорушення на правопорушення з іншого розділу Особливої частини закону України про кримінальну відповідальність, ніж первинне кримінальне правопорушення, новий обвинувальний акт також має бути погоджений із судом. У випадку відмови суду в погодженні зміненого обвинувачення прокурор може продовжити підтримувати в суді попереднє обвинувачення або відмовитись від обвинувачення. Ухвала суду про відмову у затвердженні обвинувачення може бути оскаржена в апеляційному порядку».

11. Чинний КПК України не регулює порядок часткової відмови прокурора від обвинувачення в суді. Відповідно задля забезпечення єдиного застосування положень кримінального процесуального законодавства доцільно внести зміни до ст. 340 КПК України. Частину другу зазначеної статті запропоновано викласти в такій редакції: «2. У разі відмови *або часткової відмови* прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді».

Якщо потерпілий погодився підтримувати обвинувачення у випадку часткової відмови прокурора від підтримання обвинувачення, суд повинен встановити можливість виділення такого провадження в окреме провадження. У випадку неможливості виділення провадження в окреме провадження прокурор повинен повністю відмовитись від підтримання обвинувачення в суді».

12. Поняття «процесуальна самостійність» та «розсуд» слідчого тісно між собою пов'язані, проте не є тотожними, адже розсуд слідчого необхідно розглядати як механізм реалізації процесуальної самостійності, який стосується способу реалізації відповідних повноважень слідчого. При цьому зв'язок між процесуальною самостійністю та розсудом слідчого є двостороннім. Розсуд розглядається як механізм реалізації процесуальної самостійності, при цьому чим частіше слідчий у своїй діяльності може застосовувати розсуд, тим ширшою є його процесуальна самостійність.

13. З метою уніфікації положень ст. 40 та статей 311–313 КПК України щодо порядку оскарження слідчим рішень, дій та бездіяльності прокурора необхідно частину третю ст. 40 КПК України викласти в такій редакції: «3. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до прокурора вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні». В такому разі керівник органу досудового розслідування виключається з процесу оскарження відмови прокурора у затвердженні клопотань слідчого, що відповідає практиці оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора до прокурора вищого рівня.

14. Задля вдосконалення процедури початку досудового розслідування необхідно на законодавчому рівні закріпити визначення терміна «заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення», під яким слід розуміти усне чи письмове звернення заявника або потерпілого до органу досудового розслідування чи прокуратури, або рапорт уповноваженого правоохоронного органу, зі змісту якого можна зробити попередній висновок про наявність події кримінального правопорушення. Пропонується частину першу ст. 214 КПК України викласти в такій редакції: «1. Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний *перевірити заяву чи повідомлення на відповідність вимогам, передбаченим пунктом 7¹ частини першої статті 3 цього Кодексу* та внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань».

15. Ефективність досудового розслідування – це ознака досудового розслідування, що характеризується можливістю досягнення завдань, передбачених ст. 2 КПК України, та яка може бути оцінена шляхом перевірки кількості проведених об'єктивно необхідних процесуальних дій та оперативністю прийняття проміжних і кінцевих процесуальних рішень (повідомлення про підозру, складання та направлення обвинувального акта до суду, закриття кримінального провадження тощо). Керівник органу дізнання або керівник органу досудового розслідування, оцінюючи ефективність досудового розслідування, повинен встановити: 1) чи дійсно слідчий (дізнавач) не може провести будь-які інші процесуальні дії; 2) чи може слідчий (дізнавач) прискорити проведення процесуальних дій, які тривають; 3) чи міг слідчий

(дознавач) уникнути ситуації, за якої він не може продовжувати проводити необхідні для розслідування процесуальні дії.

16. Розсуд співробітників оперативних підрозділів у кримінальному процесі досить обмежений. Відповідно до частини першої ст. 41 КПК України оперативні підрозділи в кримінальному процесі можуть діяти виключно за дорученням слідчого або прокурора. Ініціативність оперативних підрозділів у кримінальному провадженні обмежена дорученням слідчого, дізнавача та прокурора, і вчиняти будь-які процесуальні дії на власний розсуд співробітники оперативних підрозділів у кримінальному процесі не можуть. Проте в межах такого доручення співробітники оперативних підрозділів вільні у виборі тактики та методики проведення відповідних процесуальних дій. На цьому етапі і може бути застосовано розсуд такими співробітниками. Розсуд працівників оперативних підрозділів носить більше процедурний характер, адже їх, як правило, не обмежують у способах реалізації зазначених доручень. Водночас вчинення інших процесуальних дій або проведення додаткових процесуальних дій навіть у випадках крайньої необхідності кримінальним процесуальним законодавством забороняється.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія

1. Торбас О.О. Розсуд в кримінальному процесі України: теоретичне обґрунтування та практика реалізації: монографія. Одеса: Юридична література, 2020. 284 с.: граф., табл.

Рецензія: Гловюк І.В. Рецензія на монографію Олександра Торбаса «Розсуд в кримінальному процесі України: теоретичне обґрунтування та практика реалізації». *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 4 (10). С. 147–150.

Наукові статті у фахових виданнях:

2. Торбас О.О. Зв'язок між розміром майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та розміром застави у кримінальному провадженні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 3 (39). С. 157–161.

3. Торбас О.О., Касьянова В.А. Обставини, що враховуються слідчими суддями під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 3. С. 122–125.

4. Торбас О.О. Застосування інструментів для оцінки ризиків (ІОР) для обґрунтування необхідності обрання до особи запобіжних заходів:

міжнародний досвід і перспективи запровадження в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 8. С. 422–429.

5. Торбас О. О. Ознаки розсуду в кримінальному процесі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4(29). Том 1. С. 198–203.

6. Торбас О. О. Тлумачення розсуду в кримінальному процесі крізь призму правової доктрини. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4 (Ч. 2). С. 93–98.

7. Торбас О. О. Класифікація видів розсуду у кримінальному процесі України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 6. С. 321–327.

8. Гловюк І., Торбас О. Прокурор в системі суб'єктів, уповноважених на закінчення досудового розслідування. *Право України*. 2020. № 3. С. 270–283.

9. Торбас О. О. Визначення сутності меж розсуду в кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2020. № 2 частина 3. С. 165–171.

10. Торбас О. О. Засади кримінального процесу як детермінанти розсуду. *Право та державне управління*. 2020. № 1, том 1. С. 150–155.

11. Торбас О. О. Правові норми як детермінанти розсуду у кримінальному процесі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31 (70). Ч. 3. № 2. С. 133–137.

12. Торбас О. Роль слідчого судді в процесі оцінки доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 309–312.

13. Торбас О. О. Способи реалізації суддівського розсуду в кримінальному процесі України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 1 (30). С. 209–212.

14. Торбас О. О. Суб'єктивні детермінанти розсуду в кримінальному процесі. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 120–123.

15. Аленін Ю. П., Торбас О. О. Ознаки суддівського розсуду в кримінальному процесі України. *Правові новели*. 2020. № 11. С. 275–280.

16. Торбас О. О. Сутність і суб'єкти суддівського розсуду в кримінальному процесі України. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 65–69.

17. Торбас О. Застосування розсуду прокурором у процесі істотної зміни обвинувачення в суді. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 338–342.

18. Торбас О. Застосування розсуду прокурором в процесі надання доручень та вказівок щодо проведення слідчих дій. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 88–92.

19. Торбас О. О. Роль прокурора при оцінці критеріїв розумності строків досудового розслідування. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 12. С. 194–201.

20. Торбас О. О. Особливості реалізації суддівського розсуду під час затвердження угод у кримінальному процесі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 588–591.

21. Торбас О.О. Роль прокурора в процесі дотримання розумних строків досудового розслідування. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Випуск 1. С. 117–121.

22. Торбас О.О., Касьянова В.А. Визначення розміру застави у кримінальному процесі України: статистичний аналіз судової практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 340–350.

23. Торбас О.О. Ознаки розсуду прокурора в кримінальному процесі України. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 107–111.

24. Торбас О.О. Застосування розсуду прокурором у процесі санкціонування та проведення слідчих (розшукових) дій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 168–170.

25. Торбас О. Застосування розсуду під час визначення підстав для початку досудового розслідування. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 81–85.

26. Аленін Ю.П., Торбас О.О. Співвідношення процесуальної самостійності та розсуду слідчого у кримінальному процесі України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3 (69). С. 123–129.

Наукові статті у зарубіжних періодичних виданнях:

27. Arkusha L., Torbas O., Voloshyna V., Zavtur V., Babchynska T. Problems of starting a pre-trial investigation before and during the COVID-19 pandemic. Comparison of the international context. *Ius Humani*. 2020. Vol. 9 (II). pp. 291–316.

28. Торбас О.О. Порядок оскарження слідчим відмови прокурора у погодженні окремих клопотань згідно з КПК України. *Sciences of Europe*. 2020. № 57 (3). С. 12–14.

29. Торбас О.О. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів в процесі проведення слідчих дій в кримінальному процесі України. *Scientific discussion*. 2020. № 48 (2). С. 53–56.

30. Торбас О.О. Проведення оперативними підрозділами слідчих дій в кримінальному процесі України. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 46 (2). С. 75–78.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

31. Торбас О.О. Чи потребується ухвала слідчого судді для проведення огляду житла-місця події за наявності добровільної згоди власника? *Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні*: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 189–192.

32. Торбас О.О. Наслідки встановлення некомпетентності захисника. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції,

присвяченої до 70-річчя д.ю.н., професора Юрія Павловича Аленіна. (м. Одеса, 21 квітня 2017 р.). Одеса: Юридична література, 2017. С. 126–128.

33. Торбас О.О. Щодо можливості збирання доказів після відкриття матеріалів іншої сторони. *Теорія та практика кримінального процесуального доказування*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, (Івано-Франківськ, 24 березня 2017 року). Івано-Франківськ, 2017. С. 146–149.

34. Торбас О.О. Оптимізація КПК в частині регулювання приватного обвинувачення. *Традиції та новаті юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2017. С. 380–382.

35. Торбас О.О. Новий порядок обчислення та продовження строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру: здобутки та прорахунки. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 312–314.

36. Торбас О.О. Врахування стану здоров'я підозрюваного при обранні щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер VIII Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 17 листопада 2018 року). С. 663–666.

37. Торбас О.О. Щодо підстав обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. *Правове життя сучасної України*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2019. С. 336–338.

38. Торбас О.О. Суддівський розсуд при встановленні меж судового розгляду. *Правове життя сучасної України*: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 267–269.

39. Торбас О.О. Реалізація розсуду співробітниками оперативних підрозділів у кримінальному процесі. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 4–5 грудня 2020 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. Ч. 2. С. 134–136.

40. Торбас О.О. Реалізація розсуду представником персоналу органу пробачії в кримінальному процесі. *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11–12 грудня 2020 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 173–175.

АНОТАЦІЯ

Торбас О. О. Розсуд у кримінальному процесі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесуального права спеціальним комплексним дослідженням реалізації розсуду в кримінальному процесі України відповідно до положень КПК України 2012 року.

У дисертації визначено поняття, ознаки та види розсуду в кримінальному процесі. З'ясовано сутність меж розсуду та їх співвідношення з детермінантами розсуду в кримінальному процесі. Встановлено сутність та характерні особливості суддівського розсуду. Охарактеризовано процес застосування розсуду слідчим суддею під час досудового розслідування. Визначено особливості реалізації розсуду судом під час розгляду кримінального провадження в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Розкрито зміст та характерні ознаки розсуду, що реалізується прокурором у кримінальному провадженні. Встановлено особливості реалізації розсуду прокурором під час досудового розслідування. Охарактеризовано процес реалізації розсуду прокурором на судових стадіях кримінального провадження. Визначено сутність та ознаки розсуду слідчого та дізнавача. Розкрито характерні особливості застосування розсуду слідчим та дізнавачем під час розслідування кримінальних правопорушень. Розглянуто процес реалізації розсуду керівниками органу дізнання та досудового розслідування. Визначено порядок застосування розсуду співробітниками оперативних підрозділів та представниками персоналу органу пробації.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині реалізації розсуду уповноваженими суб'єктами кримінального провадження.

Ключові слова: розсуд, ознаки розсуду, межі розсуду, детермінанти розсуду, суддівський розсуд, розсуд прокурора, розсуд слідчого, розсуд дізнавача, розсуд інших уповноважених суб'єктів кримінального процесу.

АННОТАЦИЯ

Торбас А. А. Усмотрения в уголовном процессе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2021.

Диссертация является первым в отечественной науке уголовного процессуального права специальным комплексным исследованием реализации усмотрению в уголовном процессе Украины в соответствии с УПК Украины 2012 года.

В диссертации определены понятие, признаки и виды усмотрения в уголовном процессе. Установлена сущность пределов усмотрения в уголовном процессе и их соотношение с детерминантами усмотрения в уголовном процессе. Раскрыта сущность и характерные особенности судейского усмотрения. Охарактеризован процесс применения усмотрения следственным судьей во время досудебного расследования. Определены особенности реализации усмотрения судом при рассмотрении уголовного производства в судах первой, апелляционной и кассационной инстанции. Раскрыто содержание и характерные признаки усмотрения, реализуемого прокурором в уголовном производстве. Установлены особенности реализации усмотрения прокурором во время досудебного расследования. Охарактеризован процесс реализации усмотрения прокурором на судебных стадиях уголовного производства. Определена сущность и признаки усмотрения следователя и дознавателя. Раскрыты характерные особенности применения усмотрения следователем и дознавателем при расследовании уголовных преступлений. Изучен процесс реализации усмотрения руководителями органа дознания и досудебного расследования. Определен порядок применения усмотрения сотрудниками оперативных подразделений и представителем персонала органа пробации.

Сформулированы научно обоснованные предложения о внесении изменений и дополнений в УПК Украины для совершенствования процедуры реализации усмотрения в процессе расследования, рассмотрения и разрешения уголовных производств.

Ключевые слова: усмотрение, признаки усмотрения, пределы усмотрения, детерминанты усмотрения, судейское усмотрение, усмотрение прокурора, усмотрение следователя, усмотрение дознавателя, усмотрение других уполномоченных субъектов уголовного процесса.

SUMMARY

Torbis O. O. Discretion in criminal process of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for a degree of the Doctor of Law in a specialty 12.00.09 – Criminal Process and Criminalistics; Forensic Examination; Operational and Investigative Activities. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2020.

The dissertation is the first in the domestic science of criminal procedural law special complex research of essence and ways of realization of discretion in the criminal procedure of Ukraine according to the 2012 CPC of Ukraine.

The dissertation establishes the concepts, features and types of discretion in criminal proceedings. It was established that discretion in criminal proceedings can be defined as the possibility of exercising powers of adopting one legally binding legal decision of several alternatives proposed by criminal procedure law with the use of intellectual-volitional mechanism in accordance with the circumstances of particular criminal proceeding, taking into account principles of criminal proceedings, professional experience of law enforcement, judicial and investigative practice, moral and ethical characteristics of law enforcement subject, in order to ensure private and public interests in criminal proceedings.

In the dissertation author has compared limits and determinants of discretion in criminal proceedings. It was established that limits of discretion in criminal proceedings can be defined as a restriction of powers of subjects in criminal proceedings during the application of discretion. The scope of powers in the process of exercising discretion depends on determinants of discretion, which can be described as certain factors (features) that determine limits of discretion in particular legal situation.

The essence of judicial discretion with allocation of characteristic features was established. As a specific feature of judicial discretion, it was proposed to consider its special legal significance. Unlike decisions of an investigator or prosecutor, court decisions can be used not only in these criminal proceedings, but also in other proceedings.

The process of application of discretion by investigating judge during the pre-trial investigation was described. It was established that in determining the amount of bail investigating judges take into account amount of property damage caused by a criminal offense, and almost do not take into account other circumstances provided by criminal procedure law. As a result, outcome of judicial discretion becomes unpredictable.

The content and characteristic features of prosecutor's discretion in criminal proceedings were revealed. It was established that one of the key features of prosecutorial discretion is the presence of departmental control. In general prosecutor is independent in his activities. However, in the structure of prosecutor's office, in contrast to court, there is a clear hierarchy that directly or indirectly influences decisions made by prosecutor in a particular criminal proceeding using discretion. It was emphasized that such control mustn't be considered as a violation of prosecutor's independence, because all activities of prosecutors are built in accordance with a strict hierarchical structure. Also it was established that when granting permission to conduct investigative and covert investigative (search) actions, prosecutor, in addition to factual and legal grounds, must assess the degree

of possible restriction of rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings and the proportionality of such restriction to the expected results of the relevant proceedings. If the prosecutor concludes that the fundamental rights and freedoms of person will be significantly restricted, and the evidence to be obtained will, for example, only confirm facts that were already established, it is more appropriate to refuse in conduction of such action. Also the impact of relevant procedural actions on the further course of pre-trial investigation must be taken into account. If, for example, carrying out one investigative (search) action will make other procedural actions useless due to certain tactical features, prosecutor must take into account the value of evidence that may be obtained and, if necessary, refuse to take such action. or postpone it to a later stage of pre-trial investigation.

The essence of investigator's and detective's discretion was determined. It was established that inner conviction of investigator and detective is not a key characteristic in the process of understanding the essence of their discretion, as it was proposed in legal doctrine. Any lawful discretion must be limited, as unlimited discretion entails the arbitrariness of the entity authorized to apply such discretion, which does not meet the criterion of legality. Also discretion may be erroneous (especially when it comes to copying one's own behaviour or behaviour of others). Obviously, in this case, authorized subjects will also use inner conviction as a fundamental constant. But such conviction will be wrong, and law enforcer will not be able to adjust his own behaviour accordingly.

It was established that effectiveness of the pre-trial investigation must be defined a feature of pre-trial investigation, which is characterized by the ability to achieve tasks of criminal proceedings provided in Art. 2 of the CPC of Ukraine, and which can be assessed number of procedural actions that were conducted, and promptness of intermediate and final procedural decisions (notification of suspicion, drafting and sending an indictment to court, closing criminal proceedings, etc.). For this purpose, head of pre-trial investigation agency must establish: 1) whether investigator (detective) cannot carry out any other procedural actions; 2) whether investigator (detective) can accelerate the ongoing procedural actions; 3) whether the investigator (detective) could avoided a situation in which he could not continue to carry out procedural actions necessary for the investigation.

Factually substantiated proposals on amendments and additions to the CPC of Ukraine have been formulated in order to improve the usage of discretion in the process of investigation, consideration and resolution of criminal proceedings.

Keywords: discretion, features of discretion, limits of discretion, determinants of discretion, judicial discretion, prosecutor's discretion, investigator's discretion, detective's discretion, discretion of other authorized subjects of criminal proceedings.

Підписано до друку 25.03.2021 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. № 2103-1а.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com